विपश्यना

साधकहरुका लागि
प्रेरणा पत्र

बुद्ध वर्ष २५५४ मंसीर २०६७ वर्ष २७ अङ्क ८

धम्मवाणी

बोज्झङ्गो सति सङ्खातो, धम्मानं-विचयो तथा ।
वीरियं पीति पस्सद्धि, बोज्झङ्गा च तथा परे ॥
समाधुपेक्खा बोज्झङ्गा, सत्तेते सब्बदस्सिना ।
मुनिना सम्मदक्खाता, भाविता बहुलीकता ॥
– बोज्झङ्ग सुत्त

बोधिका अङ्ग भन्न योग्य सातवटा बोज्झङ्ग छन्-स्मृति, धर्म-विचय, वीर्य, प्रीति, प्रश्रव्धि, समाधि र उपेक्षा; यसलाई सर्वदर्शी मुनि (भगवान बुद्ध)ले स्वयं भावित गर्नुभयो र राम्ररी बुझाउनु भयो ।

dËn d[o'

नेपालका लागि प्रथम सहायक आचार्यको रूपमा नियुक्ति हुनु भएका श्री यदु कुमार सिद्धिज्यू (आचार्य) वि.सं २०६७, कार्तिक २३ गते राति दिवंगत हुनु भयो। परिवारका श्रोत अनुसार उहाँले शान्त र सजग पूर्वक आफ्नो देहत्याग गर्नु भयो। उहाँ ९६ वर्षको हुनुहुन्थ्यो। पूज्य गुरूजीबाट उहाँलाई वि.सं. २०४१ सालमा शिविर सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी दिनु भएको थियो। नेपाल विपश्यना केन्द्र धर्मश्रृङ्गमा स्थापना भएदेखि उहाँले शिविरहरू सञ्चालन गर्दै आउनु भएको थियो। २०४१ साल फागुन १५ गते पहिलो पटक धर्मश्रृङ्गमा उहाँले १० दिवसीय शिविर सञ्चालन गर्नु भएको थियो। केन्द्रको स्थापना कालमा प्रत्येक महिनाको एक पटक करिब २५ जना साधक साधिकाका लागि शिविर सञ्चालन गरिन्थ्यो भने धर्मश्रृङ्गमा हाल महिनाको दुई पटक निरन्तर रूपमा शिविरहरू सञ्चालन भइरहेका छन्।

धर्मश्रृङ्ग स्थापना हुनु धेरै अघि देखि नै यस साधना विधिको अभ्यास गर्दै आउनु भएका स्व. श्री यदु कुमार सिद्धिज्यूले पूज्य गुरूजीलाई पहिलो पटक नेपालमा शिविर सञ्चालन गर्नको लागि आमन्त्रण गर्नु भएको थियो। उहाँको पटक-पटकको सत्प्रयास पछि नै काठमाडौंमा शिविर सञ्चालन गर्न गुरूजी पाल्नु भएको थियो। उहाँको अथक मिहिनत र नेपालीहरूलाई शुद्ध धर्म सहज पूर्वक सुलभ गराउने दृढ इच्छा भएको कारणले नै आज हामीले शुद्ध धर्म ग्रहण गर्न पाएका छौं। शुद्ध धर्म वितरण गर्ने उहाँको तीव्र धर्म चेतना र यस विपश्यना विधि प्रति असीम श्रद्धा भएको कारणले नै उहाँले आफ्नो अभ्यासको लागि निर्माण गरिएको भवन र जग्गा नेपाल विपश्यना केन्द्रलाई दान दिनु भयो। उहाँले रोपेको सानो बिऊ नै आजको सुन्दर र दीर्घ शिविर सञ्चालन गर्न योग्य धर्मश्रृङ्गको रूपमा सप्रिएको छ। उहाँको जस्तो मंगलमय धर्म इच्छा सबैमा जागुन्। उहाँको धर्ममयी जीवनबाट सबैमा प्रेरणा जागुन्। उहाँको प्रति कृतज्ञता र मङ्गल मैत्री नै जागुन्। ■

(स्व. श्री यदुकुमार सिद्धिज्यूले नेपालमा शिविर सञ्चालन गर्न निमन्त्रणा गर्नु भएको विषयलाई लिएर पूज्य गुरूजीले लेख्नु भएको लेख यहाँ प्रस्तुत छ।)

नेपालका श्री यदुकुमार सिद्धिजीले बौद्धगयामा सञ्चालित पहिलो शिविर (सन् १९७०) मा भागलिएका थिए। यस शिविरबाट उनी अत्यन्त प्रभावित र लाभान्वित भए। उनका साथी-भाइ मित्र तथा आफन्तहरू क्रमश: शिविरमा भाग लिन आए। वीरगञ्जमा अथवा काठमाडौंमा एउटा शिविर सञ्चालन गर्ने उनको इच्छा थियो। वास्तवमा म पनि यही चाहन्थें, यसै मौकामा नेपालको धर्मयात्रा पनि गरूँ भन्ने इच्छा थियो। यस पावन प्रदेशको हिमालको ध्यान-सम्बर्धन गर्ने तरङ्गको आकर्षण त थियो नै साथमा यस महान विद्याको अनुसन्धानगर्ने महान पुरूषको जन्म पनि यसै धरतीमा भएको थियो। परन्तु म लाचार थिएँ। म बर्मी नागरिक थिएँ। बर्मी सरकारले कृपा गरेर मलाई दिएको पासपोर्ट केवल भारतमा रहनको लागि मात्र थियो अत: म कानूनी रूपमा नेपाल जान सक्दैनथें।

नेपालीहरूको लागि सितम्बर १९७२ मा एउटा शिविर रक्सौलमा राखें। रक्सौल नेपाल र भारतको सीमा वारी थियो। अत: सीमा पारी बीरगञ्ज तथा काठमाडौंका धेरै साधकहरू यस शिविरमा सम्मिलित भए। साँझको प्रवचन सुन्नको लागि वीरगञ्जका अनेक श्रद्धालुजनहरू आउँदथ्ये। शिविर समापनको अवसरमा श्री सिद्धिजीले बीरगञ्जमा नै एउटा शिविर राख्नको लागि जोड दिनु भयो। रक्सौलको तुलनामा बीरगञ्ज बढी सुविधा जनक थियो। शिविरमा भाग लिन धेरै साधकहरू आतुर थिए। अत: सबैको भलाईको लागि वीरगञ्जमा एउटा शिविर राख्नु अत्यन्त जरूरी थियो। उनको भनाई अनुसार म भारतीय भेषभूषा धोटी-कुर्ता लगाएर सीमापार गरें भने पनि इमिग्रेशन अफिसले समाउँदैन, भारतीय नै मान्छ, नेपाल-प्रवेश गर्न कुनै कठिनाई हुने छैन।

परन्तु मलाई उनको सुझाव अमान्य थियो। पूज्य गुरूदेवको आदर्श मेरो सामू थियो। उहाँ भारतको ऋण चुक्ता गर्नको लागि यहाँ आएर स्वयं विपश्यनाको धर्मदान दिन चाहनुहुन्थ्यो। यसको निमित्त पासपोर्टको लागि निवेदन पनि दिइयो परन्तु बर्मी सरकारको आफ्नै नियम थियो। सदाको लागि बर्मा छोडेर जाने बर्मी नागरिक र अन्य देशमा काम गर्न जाने नागरिकलाई मात्र बर्मी सरकारले पासपोर्ट दिन्थ्यो। तत्कालीन बर्मी सरकारको क्याबिनेट सचिव ऊ बिन पे, गृहमन्त्री कर्नल चोजो पनि गुरूदेवलाई यही परमर्श दिन आएका थिए। तत्कालीन सरकारका प्राय: सबै जसो मन्त्री गुरूदेव प्रति अत्यन्त श्रद्धा राख्दथे परन्तु सबैजना नियमले बाँधिएका थिए। गुरूदेवले जुन आधार लिएर पासपोर्ट मागेको थियो त्यस आधारमा पासपोर्ट दिन मिल्दैनथ्यो। त्यसैले नै ऊ बिन पेले यस्तो परामर्श दिएका थिए तर उनले दिएको दुवै बूँदा झूठमा आधारित थिए गुरूदेवलाई यो स्वीकार्य थिएन। शुद्ध धर्म सिकाउने धर्मयात्राको पहिलो कदम नै शील-विरूद्ध भयो भने धर्म सिकाउने कार्यमा कसरी सफल होला। यस सिद्धान्त अनुसार वीरगञ्जमा शिविर राख्ने प्रस्ताव मैले स्वीकार गर्न सकिन। म बर्मी नागरिक भइकन पनि फेरि आफैलाई भारतीय नागरिक कसरी भन्न सकुँला ?

यस शिविरमा नेपालका एकजना धनी नेपाली उद्योगपति बसेको थियो। सबै सरकारी ओहदामा उनको राम्रो सम्बन्ध थियो। उनको गाडीमा बसेर नेपाल प्रवेश गरें भने कसैले पनि तपाईं भारतीय नागरिक हो कि अन्य देशको भनेर सोध्ने छैन तपाईं झूठो बोल्नुबाट पनि बच्नु हुनेछ भन्ने उनको सुझाव थियो। तर म यस्तो प्रस्ताव कसरी स्वीकार गरूँ। आखिर असत्य त असत्य नै हुन्छ। ठगी त ठगी नै हुन्छ। यसकारण नेपाल जान सकेन। भारतमा नै शिविर राख्दै रहें।

समय बित्दै गयो। विभिन्न देशका हजारौं साधक भारतमा आएर शिविरमा बस्न आए। उनीहरू मध्ये धेरैले आ-आफ्नो देशमा शिविर राख्नको लागि आग्रह गर्न थाले। हुन पनि यसबाट भारतमा आएर शिविरमा बस्न आउन नसकेका अनेक व्यक्तिहरूले यसबाट फाईदा पाउन सक्थे।

Downloaded from http://www.dhamma.digital

उनीहरूको आग्रह एकदम उचित थियो र पूज्य गुरूदेवको मान्यता पनि त्यही थियो कि यो विपश्यना विद्या बर्माबाट भारतमा जानेछ र भारतबाट विश्वमा फैलिनेछ। विदेशमा शिविर राखेमा नै फैलिन्छ अन्यथा कसरी फैलिन सक्छ। मैले दिल्ली स्थित बर्मी राजदूतावासमा बिदेशमा जान पासपोर्टको लागि आवेदन दिएँ। बर्मी राजदूत तथा अन्य पदाधिकारीहरु मेरा परिचित नै थिए। उनीहरू मेरो धर्मदूतको कार्य देखेर प्रसन्न थिए र विश्वमा विपश्यना फैलाउने मेरो योजनामा सहायता पनि गर्न चाहन्थे। परन्तु उनीहरू पनि असमर्थ थिए। उनीहरू नयाँ प्रवेशआज्ञा दिन असमर्थ थिए। अत: उनीहरूले बर्मी सरकारको विदेशमन्त्रालयमा मेरो आवेदन पठाए। त्यहाँबाट अस्वीकार गरी पठाए। सरकार पनि आफ्नो नियमले बाँधिएको थियो। मैले सारा स्थिति सामू राखेर अपील गरें तर त्यो पनि राजदूतावासबाट फिर्ता गरीयो किनकी सरकारको निश्चित नीतिको विरुद्ध कुनै पनि अपील रंगून पठाउनु नै अनुचित भयो। अत: म भारतमा मात्रै शिविर चलाउँदै रहें।

यसरी समय बित्दै गयो। बिदेशी साधकहरूको दबाव पनि बढ्दै गयो। मैले रंगूनमा आफ्नो मित्र ऊ ति हान सँग सम्पर्क गरें। म पश्चिमी देशमा गएर विपश्यनाको प्रचार गरोस् भन्ने उनी पनि चाहन्थे। उनैको अथक प्रयासले नै बर्माबाट भारत आउने दुर्लभ पासपोर्ट पाएको थिएँ। त्यस समयमा उनी वर्मी सरकारको विदेशमन्त्री थिए। अब अवकाश पाएर बसेका थिए। ऊ ति हानले तत्कालीन बर्मी प्रधानमन्त्री मौं मौ खालाई अपिल गर्ने परामर्श दिए। सायद उनको दवावले यो काम होला। मौं मौं खा ऊ ति हान तथा मेरो पनि मित्र थिए। ऊ ति हानको नेतृत्वमा भारत, रूस तथा अन्य साम्यवादी देशसंगको व्यापार सम्बन्धी सम्झौता गर्नको लागि जाँदा सरकारी प्रतिनिधि मण्डलमा कर्नल मौं मौं खा पनि साथमा थिए अत: हाम्रो मित्रता कायम भएको थियो। हुनत उनीसंग पहिला नै परिचित थिएँ तर यस यात्राले हामी दुईको घनिष्टता अधिक मजबुत हुन गयो। यसपछि नेविन सरकार हुँदा उनी उद्योग मन्त्रालयको सचिव पदमा नियुक्त भए। उद्योग मन्त्रालयबाट मेरो पासपोर्ट स्वीकृत गराएर अगाडि बढाउने कार्यमा उनले धेरै मद्दत गरेका थिए। म भारत आएपछि उनी उद्योग मन्त्री बने, पछि प्रधानमन्त्री। उनीसंग यस्तो घनिष्टता भएको कारण मैले आशावादी भएर आवेदन गरें र साथमा एउटा व्यक्तिगत पत्र पनि लेखें। परन्तु उनको पनि केही लागेन। निर्धारित सरकारी नीति बदल्नमा उनी पनि असमर्थ नै थिए। मेरो धर्म प्रशिक्षण कार्यको प्रगति देखेर उनी पनि प्रसन्न नै थिए र गौरवान्वित पनि थिए। धेरै वर्ष पछि सन् १९९० मा म बर्मा जाँदा उनले अवकाश पाइसकेका थिए। त्यस समय मेरा धेरै पुराना मित्रहरू मलाई भेट्न आए ती मध्ये उनी सबभन्दा पहिलो व्यक्ति थिए। मेरो धर्मदूतको कार्य सफलताको प्रसंशा गर्दै धेरै बेरसम्म बधाइ दिइरहे। परन्तु प्रधानमन्त्री मेरो मित्र र मेरो कार्य देखि गौरव गर्दा-गर्दै पनि त्यस समयमा सरकारी नीतिको कारण मेरो आवेदन पत्र स्वीकार गर्न सकेन।

प्रवेश आज्ञा नपाईकन म भारतबाट बाहिर जान सक्दिन थिएँ। तै पनि नेपालका साधकहरूको दबाव बढ्दै गयो। उनीहरूको आग्रह थियो कि अन्य देशमा जानको लागि त पासपोर्ट चाहिन्छ। नेपालमा त विना पासपोर्ट पनि जान सकिन्छ। नेपालको एकजना सरकारी अधिकारीले नेपालको धर्मयात्रा निर्विघ्न हुनेछ केही हुँदैन भनी उनी आफूले जिम्मा लिए परन्तु म उनको यस सुझावमा पनि सहमत थिएन र बर्मी नागरीक हुनुको कारण जबसम्म बर्मी सरकारले मलाई अनुमति दिदैन तबसम्म म भारत छोडेर अन्य कुनै देशको यात्रा गर्दिन भन्ने मेरो दृढ निश्चय थियो। राजनैतिक प्रतिबन्धको साथ साथ नैतिक रोकावट पनि थियो। अत: नेपालमा धर्म शिविर सञ्चालन गर्ने साधकहरूको आग्रहलाई अस्वीकार गर्दैरहें।

आज अतीतका ती घटनाहरूलाई सम्झी हेर्दा बडो सन्तोष लाग्छ की मेरो निर्णय एकदम उचित थियो। यदि नीति नियमलाई उलंघन गरेर नेपाल गएको भए जीवनको यस उज्जवल धर्म-चारिकामा एउटा दाग लाग्थ्यो जुन दागले काँडा झैं सँधै विझिरहन्थ्यो। ■

पूज्य गुरुजीले नागरिकता प्राप्तीको लागि गर्नु भएको अधिष्ठानः–

विदेशमा नै जाने हो भने एउटै विकल्प थियो की बर्मी नागरिकता छोडेर म भारतीय नागरीक बनूँ। यसो गरे भने भारतीय पासपोर्ट लिएर कुनै पनि देशमा गएर धर्म सिकाउन सकिन्थ्यो। यस्तो निर्णय गर्न पनि मनमा एक किसिमको पिडा थियो। भारत मेरो पुर्खाको देश थियो। जुन बुद्धको पावन भूमि हो। अत: यस प्रति पनि मनमा अपार श्रद्धा र गौरव थियो। वर्मा मेरो जन्मभूमि थियो। जन्मभूमिको आफ्नै गौरव छ। यसको गरिमा त स्वर्गभन्दा पनि अधिक छ। जन्मभूमि पनि यस्तो कि जहाँ मेरो दुई दुई जन्म भएको थियो। एक त आमाको काखबाट अर्को विपश्यना विद्याबाट। अत: यस प्रतिको जुन भावनात्मक सम्बन्ध थियो, यसको कारण आफ्नो नागरिकता त्याग्न कठीन भइरहेको थियो। एकातिर भावनात्मक दवाब थियो त अर्कोतिर कर्तब्य यी दुईको मन्थनमा मैले आफ्नो मित्र ऊ ति हानको परामर्श नै सबभन्दा उपयुक्त हुने देखें र सम्यक संकल्प सहित अधिष्ठान पूर्वक यस्तो सत्य क्रिया गरें कि, "आजसम्म जुन धर्म सेवा गरेको छु त्यो नितान्त नि: स्वार्थभावले लोक-कल्याणको लागि नै गरेको छु, जसबाट मेरो गुरूदेवको धर्मकामना पूर्णहोस्। मेरो गुरू भारतको ऋणबाट मुक्त होस्। म मेरो गुरूको ऋणबाट मुक्त होऊँ। यस धर्मसेवाबाट मैले आफ्नो लागि कुनै किसिमको आर्थिक लाभ लिइन। यस सत्य वचनको प्रतापले यदि धर्मले म केवल भारतमा मात्र धर्मसेवा गरिरहूँ भन्ने चाहेको भए मलाई बर्मी नागरिक नै बनाई राखून्। यदि विश्वमा विपश्यनाको प्रसारण गर्ने भए धर्मदूतको धर्मसेवा गरेको दश बर्ष पूरा भएपछि भारतीय नागरिकता प्राप्त होस्।"

दश वर्ष पूरा हुने समय आइपुगेपछि भारतीय नागरिकताको लागि भारत सरकार समक्ष आवेदनपत्र दिएँ। सायद धर्मले यही चाहेको भए यस्तै हुनेछ। देश-देश बीचको भौगोलिक सिमाना राजनैतिक अथवा ब्यापारिक कारणले निश्चित गरेको हुन्छ। धर्मको लागि भौगोलिक सिमाले कुनै प्रतिवन्ध लगाएको हुँदैन। कुनै ब्यापार-धन्दाको लागि अथवा धन कमाउनको लागि मैले नागरिकता बदलेको होइन। देश-विदेशमा धर्म-सेवा गरें भने त मेरो जन्मभूमि वर्मा र पुर्खाको पूण्यभूमि भारत दुवै गौरवान्वित हुनेछन्। यस पूण्यकार्यको श्रय दुवै देशले पाउनेछन्। यस्तो लोककल्याण गर्ने एउटै मात्र उद्देश्य हो। नागरिकता बदलेर मेरो जन्मभूमि प्रति मेरो माया, सन्मान कृतज्ञताको भाव अलिकति पनि कमी हुने छैन।

आवेदन-पत्र दर्ता पछि तुरून्त नै भारत सरकारले नागरिकता प्रदान गर्ला भन्ने सोचको थिएँ किनभने यसको लागि प्रशासनिक कुनै कठिनाई थिएन। परन्तु धर्मको क्षेत्रमा कुनै महत्वपूर्ण पाइला उठाउन थाल्यो भने अगाडि कुनै न कुनै अप्रत्याशित बाधा आइपुग्दछ। भारत सरकारको गुप्तचर विभागले मेरो फाइल रोकेको रहेछ।

केही बर्ष पहिले यस विभागले मेरो गम्भीर जाँच गरेको थियो हाम्रो परिवारको भारतवासी सदस्य विशेष गरी मेरा दुई भाइ र भतीजा आनन्दमार्गका विशेष अनुयायी थिए। भारत सरकार आनन्द मार्गलाई संदेह पूर्वक हेर्दथ्यो। भारत सरकारले मेरा दुवै भाइलाई केही दिनसम्म कैद पनि गरेको थियो। अत: सरकारको दृष्टिमा यस्तो शंका जाग्नु स्वाभाविक थियो कि म पनि यसै आनन्दमार्गको प्रचारक हुँ। विपश्यनाको नाममा शिविर लगाएको भए पनि भित्रबाट आनन्दमार्गका प्रचारक जस्तो शंका गरेको थियो।

मेरो धर्मसेवा सर्वथा निर्दोष हुनुको साथै आनन्दमार्गसंग यसको केही सम्बन्ध नभए तापनि मेरो बारेमा जाँच बूझ गर्ने कार्य भने जारी नै थियो। सायद उच्च पदाधिकारीहरू मेरो गतिविधिको वारेमा अधिक समयसम्म पुछताछ गर्ने निर्णयमा थिए। किनभने म ब्यापारिक काम-धन्धाबाट मुक्त भइसकेको थिएँ तर मेरो छोरा परिवारका आनन्दमार्गी सदस्यहरूका साथ ब्यापारमा संलग्न थिए। अत: आनन्दमार्गीहरूको साथ मेरो छोरोको सम्बन्ध हुनुको कारण उनीहरू म माथि केही समयसम्म निगरानी राख्न चाहन्थे। सायद यसै कारणले मेरो नागरिकताको आवेदन-पत्र रोकिएको थियो। म के गर्न सक्थें र ? म त धर्म अनुष्ठानको बलमा पूर्ण रूपले आश्वस्त थिएँ कि भारतमा धर्मचारिका गरेको दश वर्ष पुरा हुने बित्तिकै मलाई नागरिकता पनि दिइनेछ, पासपोर्ट पनि दिइनेछ र तुरून्त नै शिविर सञ्चालन गर्न विदेश जान सक्नेछु। यसै दृढ विश्वासले विदेशी साधकहरूको देश फ्रान्सको गेइयों नगरमा जुलाई १ देखि ११ सम्म शिविर राख्ने स्वीकृति दिएँ। यस शिविर पश्चात फ्रान्सको प्लेज नगरमा १४ देखि २४ सम्म, क्यानाडामा २६ देखि अगष्ट ६ सम्म, इङ्गलैण्डमा

Downloaded from http://www.dhamma.digital

९ देखि २० र २१-१ सेप्टेम्वरसम्म शिविर राख्ने अनुमति दिएको थिएँ। पश्चिमी देशहरूमा यी पाँचवटा शिविर राख्नको लागि म वचनवद्ध भइसकेको थिएँ। साधकहरूले शिविरमा बस्नको लागि स्थान पनि आरक्षित गरिसकेका थिए।

सवभन्दा ठूलो समस्या त फ्राँसको गेइयों नगरमा सञ्चालन हुने पहिलो शिविरको थियो। त्यहाँ साधकहरूले शिविरको लागि एउटा महँगो होटल बुक गरेर भाडाको अग्रीम भूक्तानी गरीसकेका थिए। शिविरमा सम्मिलित हुने अधिकांश साधकहरू मध्ये धेरै जना उच्च पदाधिकारीहरू थिए। सबैले शिविरको लागि बिदा लिइसकेका थिए। समयमा शिविर राख्न सकेन भने सबैले कठिनाई भोग्नु पर्ने हुन्थ्यो। तर गर्न नै के सकिन्थ्यो र ? धर्मविरोधी शक्तिहरू विश्वमा धर्म प्रसारण गर्ने कार्यमा बाधक बनेर उभिएका थिए। बर्मी सरकारले पासपोर्टमा इन्डोर्समेंट दिएको थिएन र भारत सरकारले नागरिकता दिएको थिएन। दिल्लीमा नै फाइल रोकिएको थियो। कहींबाट केही हुने आशा थिएन। केवल धर्म अधिष्ठानमा आधिरित सत्यक्रिया मात्र एउटा साथ थियो। मनमा दृढ विश्वास यही मात्र थियो कि धर्मको शक्तिले अवश्य साथ दिनेछन्।

फ्रान्समा शिविर शुरू हुने दिन १ जुलाई नजिक आउँदै थियो। दिन बित्दै थियो। केवल एक हप्ता मात्र बाँकी थियो। चारै तिर अन्धकारको वातावरण छाएको थियो आशाको प्रकाश कहीं देखिएको थिएन। नागरिकता पाउने केही निश्चित थिएन। नागरिकता पाए पनि समयमा पासपोर्ट पाउन असंभव प्राय: थियो। पासपोर्ट लिनको लागि पनि विभिन्न औपचारिकता पूरा गर्नु आवश्यक पर्दछ यसको लागि लामो समय चाहिन्छ। अब त शिविर क्यान्सिल गर्नु नै पर्ने जस्तो भयो। साधकहरू निराश हुने भयो। आयोजकहरूले ठूलो आर्थिक नोक्सान उठाउनु पर्ने हुन्छ। सवभन्दा नराम्रो त पूराना साधकहरूको उत्साह खतम हुनेछ र नयाँ साधकहरूको विश्वास हट्नेछ। उनीहरूलाई ढादस् दिदैं भन्थें विश्वास गर समयमा शिविर अवस्य हुन्छ। परन्तु अब के हुन्छ ? यसै दाँवादोलमा समय बित्दै थियो। मेरो अधिष्ठान थियो कि दश वर्ष भारतमा धर्मचारिका पूरा भएपछि विश्वमा धर्मचारिका गर्ने अवसर प्राप्त हुनेछ। २२ जून १९७९ मा दश वर्ष पूरा भयो। २३,२४,२५ तारीक एक एक गर्दै बित्यो। निराशा बढ्दै थियो। शायद धर्मलाई म भारतभन्दा बाहिर गएर धर्म प्रचार गर्ने कार्य स्वीकार्य थिएन होला। शायद अन्य कसैलाई यस कार्यको निमित्त माध्यम बनाउन चाहन्थ्यो। इच्छा धर्मको थियो। धर्मले जस्तो चाहन्छ त्यस्तै हुन्छ। यदि धर्मले यस्तो चाहन्छ भने आफ्नो धर्मसेवाको क्षेत्र केवल भारत सम्ममात्र सिमित राख्छु।

यस्तो मनोस्थितिको माझ भोलि पल्ट २६ जूनको दिन अचानक सुखद् समाचार प्राप्त भयो। त्यस दिन एक अधिकारीले म र मेरो पत्नी इलायची देवीको भारतीय नागरिकताको कागजात सबै तैयार छ भनेर फोन गरे। भोली बिहान न्यायालयमा आएर अञ्चलाधिशको सामू दुवैले शपथ ग्रहण गरी आफ्नो नागरिकताको प्रमाणपत्र लिनु भनेर जानकारी दिए। २७ तारीखको दिन बिहान हामी दुबैजना न्यायालय पुग्यौं। विदेशमा धर्मचारिका गर्न सक्ने मार्गको एउटा ठूलो बाधा हट्यो। परन्तु पासपोर्ट लिनको लागि समय निक्कै कम मात्र बाँकी थियो। यस्तो परिस्थितिमा फ्रान्समा शिविर लगाउने सम्भावना नै थिएन। पासपोर्टको लागि आवेदन-पत्र पनि दिएको थिएन। भारतीय नागरिकता नपाइकन पासपोर्टको लागि आवेदन पनि कसरी दिने ? अब आवेदन दिएर छिट्टै पासपोर्ट प्राप्त भए पनि यसको लागि कम्तीमा पनि ३-४ हप्ता त लाग्छ होला। परन्तु फ्रान्सको शिविर क्यान्सिल गर्ने विचार भने अहिलेसम्म पनि थिएन। सबै कुरा धर्मलाई सुम्पिएको थिएँ हेरौं धर्मले के चाहन्छ, के चाहँदैन।

नागरिकताको प्रमाणपत्र लिएर न्यायालयबाट बाहिर आउने वित्तिकै टिकट बुकिंङ्ग गर्ने एजेण्ट भेट्टियो। उनको हातमा पासपोर्ट लिने आवेदन-पत्र पनि थियो। त्यहीं हामी दुबैको आवेदन-पत्र भरेर उसलाई दियौं। नागरिकता पाएकोले हामी दुबै खुसी थियौं साथमा पासपोर्ट समयमा नै पाएन भने फ्रान्सको शिविर क्यान्सिल हुन आशंका पनि थियो। यस मनोस्थिति लिएर घर फर्केको त घर पुग्ने बित्तिकै एउटा फोन आयो कि माथिको आदेश आएको कारण पासपोर्ट भोली नै प्राप्त हुनेछ। साँच्चै २८ जूनको दिन पासपोर्ट हातमा आइपुग्यो। अब भने फ्रान्समा शिविर लगाउने आशंका बढ्न थाल्यो। फ्रान्सको भीसा लिने काम बाँकी रह्यो। पासपोर्ट हातमा आउञ्जेलसम्ममा फ्रान्सको राजदूतावास बन्द भइसकेको थियो। अब त २९ जून एक दिन मात्रै बाँकी थियो। भीसा लिनको लागि नै एक दिन लाग्थ्यो बाँकी यू.के तथा क्यानाडाको भीसा पनि लिनु थियो साथै भारतबाट बाहिर जान आयकर तथा अन्य सरकारी विभागको क्लियरेन्सको आवश्यकता पनि थियो। यी सबै काम एकै दिनमा पूरा हुनु सम्भव थिएन। जब धर्मले काम गर्न थाल्छ तब सबै कार्य सुलभ हुन पुग्छ। यस्तै भयो २९ जूनको अन्तिम समयमा फ्रान्सको भीसा प्राप्त भयो। देशबाट बाहिर जाने सम्पूर्ण मार्ग खुल्ला भयो। कमनवेल्थको नागरिक भएको कारण शायद यू.के. र क्यानाडाको लागि भीसाको आवश्यकता पर्दैन होला। आवश्यक नै भए पनि पेरिसको राजदूतावासबाट प्राप्त गर्न सकिनेछ। यसकारण यात्रा नरोक्ने भयो। यसरी २९ जूनको रातको उडानबाट गएर ३० जूनमा पेरिस पुग्यौं। त्यहाँबाट गाडीमा बसेर गेइयों शहर पुग्यौं र दोस्रो दिन १ जुलाईमा यथानिश्चित समय अनुसार शिविर कार्यक्रम शुरू भयो। यस पछि बाँकी पाँचै शिविर एक-एक गरेर निश्चित समयमा नै सफलतापूर्वक सञ्चालन गरेर प्रसन्नचित्तले घर फर्कौं।

यस आश्चर्य जनक घटनाले मेरो यो विश्वास अधिक पुष्ट भयो कि काम त धर्मले नै गर्छ। म त केवल माध्यम मात्र हुँ। काम गर्नको लागि धर्मले कसैलाई माध्यम बनाउनु नै पर्ने हुन्छ।

नागरिकता र पासपोर्ट समयमा नै पाउनुको रहस्य त मेरो छोरा मुरारी र उनकी पत्नी बुहारी बत्सलाले मेरो समस्या बुझेर श्री राधेश्यामजी मुरारकासंगस अनुरोध गरेको रहेछ। राधेश्यामजी मुरारका वत्सलाको बुबा श्री हरिप्रसादजी धुवालेवालाको आफ्नै मामा थिए। श्री मुरारकाजी काँग्रेस पार्टीका केन्द्रीय संसदको वर्षौंसम्म सदस्य भएका थिए। त्यससमय देशमा सञ्चालित राज्यतन्त्रको अवस्थालाई हेर्दा केही गर्न सक्ने स्थितिमा थिएन। तै पनि मेरो केसको सम्पूर्ण विवरण सहित उनी दिल्लीमा गएछ र प्रधानमन्त्री मूरारजीसंग भेटेछ। उनले गृहमन्त्रालयबाट मेरो फाइल मगाएर हेरे उनको भनाई थियो आनन्दमार्गको विषयलाई लिएर केन्द्रय गुप्तचर विभाग अझ केही दिन जाँचबूझ गर्न चाहन्छ। त्यसैले केही गर्न सक्ने स्थिति छैन। उनको जवाफ सुनेर मुरकाजीले भने कि तपाईको जासूसी विभागले के म भन्दा बढी यिनको बारेमा जासूसी हासिल गर्न सक्ला ? के हामीले केही जानकारी नै नगरी उनको घरमा आफ्नी छोरी दियौं होला ? यस्तो तर्क सुनेर मुरार जी निरुत्तर भए। उनले तत्क्षण नै फाइलमा आफ्नो निर्णय दिए र पूर्व निश्चित कार्यक्रमलाई भ्याउने हिसाबले तमाम सरकारी कारवाही समेत सिध्याउने आदेश पनि दिइयो।

आश्चर्य छ, धर्म कसरी काम गराउँछ। र कसलाई माध्यम बनाउँछ।

बुहारी बत्सला र छोरा मुरारी भित्र धर्म जाग्यो र मुरारकाजीलाई भेट्न गए। मुरारकाजी भित्र धर्मबुद्धि उत्पन्न भयो र अधिष्ठान सफल भयो। विदेशमा विपश्यानाको शुद्ध धर्मको पावन धर्मगंगा प्रवाह चल्न थाल्यो। अनेकौंको कल्याण हुन गयो। छोरा मुरारी र बुहारी वत्सलाले विपश्यानाको अभ्यास गरिरहेको थियो तर मुरारकाजी र मुरारजीले भने यस्को फाइदा लिन सकेनन्। अब दुबै जना मृत्यु भइसकेका छन्। अत: उनीहरू दुबैलाई मङ्गल मैत्री मात्रै दिन सकिन्छ। दुबैजना यस धर्मदानको पूण्यफलको भागीदार हुन्। दुबैको कल्याण होस्। स्वस्तिमुक्ति होस्।

✿

काठमाडौंमा भएको पहिलो दश दिवसीय विपश्यना शिविरको बारेमा छोटो जानकारी:–

पूज्य गुरूजीद्धारा सञ्चालित शिविरको १९३ औं शिविर सन् १९८१ मा पहिलो पटक काठमाडौंमा सञ्चालन गरिएको थियो। गुरूजीद्धारा भारतमा शिविर सञ्चालन गरेको करीब १२ वर्षपछि नेपालमा विपश्यना शिविर सञ्चालन गर्ने सुयोग सम्भव भएको थियो।

शिविर राख्ने समय निश्चित भएदेखि नै बुकिंग गर्ने कार्य प्रारम्भ भयो। हुन त पहिला नै यस्तो होला भनेर सोचेको थियो। अत: व्यवस्थापकहरूले यो शिविरमा केवल नेपाली साधकहरूलाई मात्र स्थान दिने विदेशीहरूलाई नदिने भनेर निर्णय गरे। परन्तु यस सार्वजनीन मार्गमा यस्तो प्रतिबन्ध कसरी लगाउने। दुई-अढाईसय मानिसहरूको लागि शिविर लगाउने ठाउँको अभाव

Downloaded from http://www.dhamma.digital

भइरहेको थियो । अन्तमा स्वयम्भूको नजीकै आनन्दकुटी विहारमा शिविर लगाउने निर्णय भयो, त्यहाँ केवल सयजनाको लागि मात्र व्यवस्था गर्न सकिन्थ्यो । शिविरको माँग अनुसार विहार बनाउन थाल्यो । थोरै समयमा नै आवश्यक कोठाहरू र सौचालयको व्यवस्था गरियो । तैपनि १५० भन्दा बढी साधकहरू अटेन र बाँकी साधकहरूलाई फिर्ता पठाउनु पऱ्यो ।

यति धेरै साधकहरू फिर्ता पठाउनु परेकोले मलाई दुई पटक शिविर राख्ने आग्रह गऱ्यो जुन सम्भव थिएन । लामो समय पश्चाप पूर्वाञ्चल क्षेत्रमा यही एउटा शिविर भएको थियो अत: भारतको विहार तथा पश्चिम बंगालका भारतीहरू पनि सम्मिलित हुन चाहन्थे, उनीहरूलाई आश्वासन पनि दिइसकेको थियो । उनीहरूले पनि विरगञ्ज अथवा रक्सौलमा एउटा शिविर राख्ने आग्रह गर्न थाले । नेपालमा बसिरहेका बिदेशीहरूले पनि नेपालको शिविर को शुभ अवसरको लाभ उठाउन चाहन्थे । यसरी शिविरार्थीहरुको संख्या दिनपर दिन बृद्धि हुन्दै गयो । धेरैलाई ठाउँ छैन भनेर आवेदन फिर्ता दिए अन्तमा २५० जना मानिसहरू भेला भए । १५०को ठाउँमा २५० जना आउँदा व्यवस्थापकहरू कर्तब्य विमूढ थिए । करिब ७५ जना स्थानीय व्यक्तिहरूलाई स्थान अभाव भएको कारण फिर्ता गरिसकेको थियो । परन्तु टाढाबाट आएका धर्म प्रेमीहरूलाई फर्काउन पनि मिल्दैनथ्यो । स्थिति एकदम विचित्र थियो । भिरालो पहाडी जमीनमा पाल राख्ने पनि राम्रो व्यवस्था थिएन । तै पनि जसो-तसो निवासको लागि पाल राखियो र एउटा ठूलो पाल साधना-हलको लागि राखियो । यसरी २५० जना साधकहरूको लागि शिविर आरम्भ भयो ।

शिविरको दौरान धेरै पटक अप्रत्यासित रूपले वर्षा भयो, तूफान चल्यो सामान्यत: त्यस मौसममा यस्तो हुरी चल्दैनथ्यो । यस हुरीले साधकहरू र आचार्यको चकटी सबै भिजेको थियो । कहिले काहीं त सुत्ने कोठामा नै सामूहिक साधना गर्नु पऱ्यो । वर्षाको कारण जाडो पनि बढ्यो । साधकहरूलाई वर्षा र चिसोबाट बचाउन व्यवस्थापकहरूले भरसक प्रयत्न गरे तर समस्या रहीरह्यो । यी सबै बाधाहरू हुँदा हुँदै पनि साधक र व्यवस्थापहरूको सहनशीलता र कर्मठताको कारण शिविर अत्यन्त सफलतापूर्वक सम्पन्न भयो । साँच्चै धर्मको बल महान हुन्छ ।

यस्तो प्रतिकूल मौसम भए तापनि साँझको प्रवचन सुन्न प्रतिदिन लगभग ३०० जना स्थानीय व्यक्तिहरू आइरह्चो, भिजेको जमीनमा सुकुल ओछ्याएर सबै जना दत्तचित्तले धर्मप्रवचन सुनिरह्यो । शिविरमा ठाउँ नपाएका स्थानीय मानिसहरू पनि यसमा सहभागी हुन्थे । शिविरमा बस्न नपाएकोले उनीहरू निकै दु:खी थिए । सबैको चाहना थियो कि नेपालमा छिटो नै अर्को एउटा शिविर राख्ने जसबाट अधिकभन्दा अधिक धर्म-इच्छुकहरूले धर्मलाभ पाउन सकुन् ।

स्थानीय मानिसहरूको प्रबल धर्म अभिरूची देखेर शिविर समापनको अवसरमा पू. गुरूदेवको परामर्श अनुसार नेपालमा एउटा साधना केन्द्र स्थापना गर्ने निर्णय गरियो । यसको लागि पाँच सदस्सीय ट्रष्टीको गठन भयो । यस ट्रष्टले जग्गा किन्ने र निर्माण गर्ने जिम्मा लियो । एघार सदस्यीय परामर्शदात्री समिति पनि गठन गरियो ।

हिन्दी

इस नश्वर संसार में, ध्रुव शाश्वत ना कोय ।
पानी के से बुलबुले, भङ्ग भङ्ग ही होय ॥

किसको में शाश्वत कहूँ, नित्य अचल ध्रुव सार ।
नष्ट होय ज्यों बुद बुदा, बिषयों का ब्यापार ॥

नन्हा सा परमाणु कण, या विशाल ब्रह्माण्ड ।
नश्वर ही है मिट्टी कण, या मिट्टी का भांडा ॥

भूमण्डल, ग्रह, उपग्रह, सूर्य चन्द्र नक्षत्र ।
सभी मृत्यु आधीन हैं, नश्वरता सर्वत्र ।

शीत ताप वर्षा पवन, इनका पडे प्रभाव ।
विकृत होय विनष्ट हो, ऐसा रूप स्वभाव ॥

नित्य मान इस जगत को, जो खोजे सुख भोग ।
उस मूर्ख को सुख कहाँ ? दुख का ही संयोग ॥

मङ्गल कामना सहित
एक साधिका

हिन्दी

ना हो धन की कामना, ना हो यश की चाह ।
रहे चित्त की विमलता, सेवा भाव अथाह ॥

मैत्री करूणा प्यार से, हृदय तरंगित होय ।
जन-जन का हितसुख सधें निज हितसुख को होय ॥

जीऊ जीवन धर्मका, रहूं पाप से दूर ।
चित धारा निर्मल रहे, मंगल से भरपूर ॥

अब तक निज परिवार ही, बना रहा संसार ।
अब सारा संसार ही, बन जावे परिवार ॥

नहीं हमारे हाथ से, बुरा किसी का होय ।
दो दिन की यह जिन्दगी, लड्ने में ना खोंय ॥

ज्यों गौतम सिद्धार्थ में, जागी बोधि अनंत ।
त्यों हम सबमें भी जगे, होय दुखों का अंत ॥

GREE किरारा इलेक्टोनिक्स नेपाल
Making Better Air Conditioners
Kirara Electronics Nepal
Tel: 01-4253900, 4228719
e-mail: kirara@vianet.com.np, web: www.gree.com.cn

सम्पादक : रोशनी शाक्य, प्रकाशक : नेपाल विपश्यना केन्द्र, धर्मश्रृङ्ग, बुढानीलकण्ठ, काठमाडौं । *फोन :* ४३७१६५५, ४३७१००७ *२०६७ मंसीर*
सम्पर्क स्थान : श्री रूप ज्योति, ज्योति भवन, पो. ब. नं. १२८९६, काठमाडौं । *फोन :* ४२२५४९०, ४२२३९६८, ४२४८९४९, ४२५०५८१; email: nvc@mail.com.np
मुद्रक : न्यू नेपाल प्रेस, *प्रधान कार्यालय :* ४४३४ ८५०, ४४३४ ७५३; *शाखा कार्यालय :* ४२५ ९०३२, ४२ ९४५०; email: nepalpress@gmail.com

जि.प्र.का.द.नं. ३८/५१/५२

साधकको नाम : ....

ठेगाना : ....

....

....

● आजीवन शुल्क रू. २००/-

Downloaded from http://www.dhamma.digital